

ПОСИЛЕННЯ РОЛІ ТНК В ЕКОНОМІЦІ РОЗВИНЕНИХ КРАЇН

Можайкіна Наталія Василівна

кандидат економічних наук, доцент,

*доцент кафедри економічної теорії та міжнародної економіки
Харківського національного університету міського господарства
імені О. М. Бекетова*

Волковська Катерина Андріївна

студентка

*Харківського національного університету міського господарства
імені О. М. Бекетова*

Глобальна стратегія ТНК з освоєння ринків за кордоном безпосередньо збігається також з інтересами постачання виробничих ресурсів національних економік. Кожна ТНК з одного боку продовжує залишатися органічною частиною економіки країни базування, а з іншого – стає носієм інтересів міжнародного капіталу. У разі транснаціоналізації різко зростає значення державної підтримки ТНК. Різносторонні зв'язки, що склалися між державою та ТНК у розвинених країнах, податкові пільги, субсидії та інші засоби державно-корпоративного регулювання, безсумнівно, посилюють міжнародні корпорації загалом.

Результатом посилення ролі ТНК економіки розвинених країн останніми роками стало створення механізму цілеспрямованої підтримки зовнішньоекономічної експансії монополій. Він включає державне стимулювання експортних галузей господарства, стимулювання вивезення монополіями товарів та приватного капіталу, невидимого експорту: послуг, патентів, ліцензій.

Істотне значення має усунення акцентів у зовнішньоекономічній стратегії розвинених країн. Якщо раніше основна ставка робилася на лібералізацію міжнародного обміну, усунення імпорتنих чи інших торгових обмежень, на політику лібералізації щодо інвестиційної активності ТНК за кордоном, то нинішні уряди західних країн, офіційно не відмовляючись від цілей досягнення збалансованості платіжних балансів, головні зусилля направляють на всіляке заохочення експортного виробництва та продаж товарів на зовнішньому ринку. У цьому вони бачать одну з найважливіших умов, що сприяють докорінній технічній модернізації виробництва, його структурній перебудові та підвищенню конкурентоспроможності продукції відповідно до потреб світового ринку, що швидко змінюються.

Розробка заходів стимулюючого характеру зарубіжної діяльності ТНК які не тільки пов'язані з конкуренцією у сфері НТР, а й з

зростаючим опором із боку країн впровадження ТНК у їх економіку. Деякі держави проводять у цьому напрямі обмежувальну політику.

Зіткнувшись із опором країн, що отримали підтримку з боку ООН та інших міжнародних організацій, ТНК стали вживати заходи пристосування до нових умов шляхом використання держави зародження корпорації для обґрунтування та розробки своєї нової стратегії та тактики, які були б більш збалансованими з цілями національних економік.

Для державно-корпоративного регулювання зовнішньоекономічної експансії ТНК характерно посилення її диференційованості, вибірковості по відношенню до різних країн. При цьому враховуються, перш за все, такі фактори, як зростаюча залежність власної економіки від зовнішніх ринків, загострення конкурентної боротьби, ускладнення соціально-економічної структури країн, що розвиваються. Саме тому значний вплив на посилення позицій міжнародних монополій надає зовнішньоторговельна політика держави, роль якої збільшилася, а діапазон коштів у зв'язку зі зростанням масштабів торгових зв'язків та конкуренцією на світовому ринку розширився.

При цьому центр впливу переноситься зі старих випробуваних митно-тарифних інструментів захисту позицій національного капіталу на комплекс державно-корпоративних заходів, які об'єднують поняття нетарифні бар'єри.

Політика протекціонізму одночасно супроводжується розширенням та застосуванням різноманітних заходів стимулювання зовнішньоторговельної експансії міжнародних корпорацій з метою завоювання зовнішніх ринків. Насамперед, держава країн базування ТНК фінансує експорт, використовуючи кредитування, страхування, субсидування експортерів, фінансування експорту через міжнародні фінансово-кредитні організації тощо. Особливо зросли кошти, які виділяються з цією метою США, Японією, Німеччиною та іншим провідними країнами [1, с. 105].

Важливим фактором, що забезпечує розширення та збереження на високому рівні експорт ТНК у країни, що розвиваються, є фінансовані державою поставки за рахунок допомоги.

Посилення зовнішньоторговельної активності транснаціональних монополій, що спираються на підтримку держав, супроводжується деякими змінами позицій країн на світовому ринку. Таким чином, транснаціональним корпораціям вдається значною мірою підкорити національні економічні та політичні інтереси власним цілям. По суті, в сучасних умовах можна говорити, що державу можна розглядати як провідник волі транснаціонального капіталу. ТНК у розвинених країнах активно підтримують усі фінансові заходи уряду, коли це їм вигідно, і

йдуть на жорсткі конфлікти з ними, якщо вбачають у його діях загрозу своїм прибуткам.

Таким чином, можна зауважити, що мають місце неоднозначні взаємини ТНК та урядів економічно розвинених країн. Це зумовлено суперечливою сутністю міжнародної монополії. З одного боку, вона – провідник зовнішньополітичного курсу держави, з іншого – це фінансовий капітал, що перейшов за національні рамки, інтернаціоналізується, не визнає межі держав.

Як приклад, зростання ролі транснаціональних корпорацій Франції у національній економіці відбувалося і в період глибокої модернізації виробничих фондів та інтернаціоналізації промислових і фінансових структур.

Історично у Франції, як і у інших розвинених країнах, першою формою концентрації виробництва та капіталу була горизонтальна інтеграція. Пізніше за нею стала вертикальна, на основі якої почали виникати великі міжгалузеві об'єднання. Але вже з кінця 80-х домінуючим процесом стала диверсифікація, яка дає можливість підвищити стійкість компанії в кризових ситуаціях шляхом внутрішньофірмового переливу капіталу між різними видами виробництва. Саме з урахуванням диверсифікації склалися діючі нині у економіці країни великі міжгалузеві монополії – транснаціональні корпорації.

Логічним наслідком розвитку концентрації виробництва на рівні компаній стало формування та зміцнення позицій корпорацій, що визначають нині розвиток та функціонування економіки країни та її промисловості. Організаційно-промислові корпорації Франції представлені у вигляді концернів, або, як вони називаються у французькій економічній літературі, промислових груп. «Промислової групою є сукупність підприємств, стратегічні напрями розвитку яких визначаються, а події координуються з єдиного центру прийняття рішень» [2, с. 118].

Таким чином, на сучасному ступені концентрації капіталу та виробництва з єдиного центру управляються вже не окремі компанії, а цілі господарські комплекси, що включають виробничі, торгові, найчастіше навіть банківські фірми, науково-дослідні підрозділи, пов'язані між собою участю в капіталі та керівництві тощо. Причому економічна сила промислової групи більше суми усіх виробничих потужностей компаній, що входять до неї, оскільки вона ґрунтується, крім усього іншого, на перевагах великого виробництва, поділу праці, єдиної науково-технічної та кредитної політики, внутрішньофірмовому плануванні.

На початок 90-х в економіці Франції налічувалося близько сотні ТНК, що концентрували більше половини зайнятих у промисловості. За рідкісними винятками, ці групи утримують панівні позиції у «своїх»

галузях. Проте найбільшими серед них за міжнародними показниками є лише 20 об'єднань. Більшість із них утворилося шляхом злиття великих самостійних компаній або поглинання однією великою компанією іншою. Це видно із самої назви промислових корпорацій: «Пежо-Сітроен-Тальбо», «Томсон-Брандт», «Сен-Гобен-Понт-а-Муссон», «БСН-Жерве-Данон» та ін. [3].

Зміцнення монополістичної структури у Франції – це результат дії як об'єктивних (наростання процесу концентрації), і суб'єктивних (вплив держави) чинників, причому найбільші зміни, як зазначалося вище, відбулися за останні десять років. Як правило, у ряді випадків діяльність ТНК широко диференційована, і групу важко зарахувати до однієї галузі. Особливістю даної організації є висока мобільність капіталів, що дозволяє швидко акумулювати необхідні засоби для проникнення нових галузей.

Оскільки основні рішення приймаються в єдиному центрі групи – центральному холдингу, міжгалузевий перелив капіталу спрощується. Кошти вилучаються з тих галузей, норма прибутку на яких знижується, і перекидаються у галузі зі сприятливою кон'юнктурою. Ця процедура значно спрощується, якщо в галузі, що має на даний момент норму прибутку вище, ніж у всьому господарстві загалом, ТНК вже є. У цьому випадку просто розширюються вже існуючі виробничі потужності, набуває контроль над новими компаніями. У свою чергу, переливши капітал між галузями, проникнення в нові галузі ведуть до подальшої диверсифікації промислових груп.

Але все ж таки, як правило, у кожній ТНК зберігається «базова» галузь, в якій з причин, що історично склалися, знаходяться основні виробничі потужності, сконцентровано переважну кількість зайнятих.

Однак слід зазначити, що диверсифікація не виключає спеціалізації ТНК, які, на відміну від конгломератів, постійно реорганізують і раціоналізують свою виробничу структуру. У межах цих груп активи перерозподіляються між дочірніми компаніями.

Розвиток французьких ТНК збільшив концентрацію капіталу в економіці в цілому і призвів до концентрації там значної частини національного виробництва. В даний час у Франції дві найбільші компанії контролюють 70% виробництва сталі, 50% виробництва електронного та електротехнічного обладнання, майже 100% автомобілів, 50% продуктів нафтопереробки тощо [2, с. 118]. Найбільші ТНК розвиваються швидшими темпами, ніж у середньому вся економіка.

Слід зазначити значну роль держави, яка всебічно підтримує зовнішньоекономічну діяльність французьких ТНК, сприяє реалізації їхніх інтересів. При цьому уряд намагається досягти двох цілей: виконати соціальне та економічне замовлення корпорацій і, одночасно,

через посилення позицій ТНК, зміцнити національну економіку, прискорити процес її модернізації.

Список використаних джерел:

1. Терехов Є. М., Прокопенко О. В. Вплив транснаціональних корпорацій на розвиток національних економічних систем. *Вісник СумДУ*. 2010. № 1. С. 103–113.
2. Abdelmalki L, Mundler P. *Economie de l'environnement*. Paris Hachette, 1997. 160 p. 118. j| Afrique-Industrie.
3. 200 найбільших компаній – Рейтинги – Forbes Україна URL: <http://forbts.ua/ratings/>.